

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การดำเนินคดีอาญาในสมัยดั้งเดิมมีระบบการตรวจสอบความจริงชั้นเดียว คือการตรวจสอบความจริงโดยศาลหรือผู้พิพากษา และผู้ถูกกล่าวหาตกเป็น “กรรมในคดี” เรียกว่าการดำเนินคดีอาญาใน “ระบบไต่สวน” หรือที่เรียกว่า “Inquisitorial System”¹

ในปัจจุบันการดำเนินคดีอาญามีการตรวจสอบสองชั้น คือ การตรวจสอบความจริงชั้นเจ้าพนักงานชั้นหนึ่งและการตรวจสอบความจริงชั้นศาลอีกชั้นหนึ่ง และการยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหาขึ้นเป็น “ประธานในคดี” ให้มีสิทธิต่างๆ ในคดีที่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งการดำเนินคดีอาญาในปัจจุบันเรียกว่า การดำเนินคดีอาญา “ระบบกล่าวหา” หรือที่เรียกว่า (Accusatorial System) นอกจากนี้ ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินคดีอาญาในประเทศคอมมอนลอว์ (Common Law) หรือการดำเนินคดีอาญาในประเทศซีวิลลอว์ (Civil Law) ต่างเป็นการดำเนินคดีอาญาใน “ระบบกล่าวหา” ด้วยกันทั้งสิ้น ซึ่งจะแตกต่างกันเพียงว่าในการดำเนินคดีอาญาในประเทศคอมมอนลอว์ (Common Law) การตรวจสอบความจริงของศาลจะไม่กระตือรือร้น (Active) หากแต่วางเฉย (Passive) ควบคุมการต่อสู้คดีระหว่างสองฝ่ายและใช้วิธีการถามค้าน (Cross Examination) ในการหาความจริงในคดี ส่วนการตรวจสอบความจริงของศาลในประเทศ ซีวิลลอว์ (Civil Law) ศาลจะมีบทบาทสำคัญและมีบทบาทหลักในการตรวจสอบค้นหาความจริง กล่าวคือ ศาลจะมีความกระตือรือร้น (Active) ในการตรวจสอบความจริงอย่างแท้จริง เช่น บทบาทของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นต้น

อย่างไรก็ดี แม้ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งของประเทศซีวิลลอว์ (Civil Law) อันส่งผลให้ศาลต้องมีความกระตือรือร้น (Active) แต่สิ่งที่เป็นปัญหาอย่างมากของศาลไทย คือ ศาลยังคงวางเฉย (Passive) ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะนักกฎหมายของไทยในอดีตส่วนมากสำเร็จการศึกษาจากประเทศอังกฤษ และนักกฎหมายเหล่านั้นนอกจากจะเป็นนักกฎหมายในภาคปฏิบัติแล้วยังเป็นผู้สอนกฎหมายในสถาบันการศึกษากฎหมายอีกด้วย จึงส่งผลให้อิทธิพลแนวความคิด

¹ คณิต ฒ นกร. (2551). *ภูมิธรรมและบทบาทของพนักงานอัยการ*. หน้า 20.

ของนักกฎหมายดังกล่าวมีสูงมากจนทำให้บทบาทของศาลในคดีอาญาของไทยเป็นไปในทิศทางที่ ผิดแผกจากการดำเนินคดีอาญา “ระบบกล่าวหา” หรือที่เรียกว่า (Accusatorial System)

หากพิจารณารูปแบบการกระทำผิดอาญาโดยทั่วไป จะก่อให้เกิดความเสียหายในสอง ลักษณะได้แก่ ประการที่หนึ่ง ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำนั้นโดยตรง ซึ่งอาจเป็นความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจหรือทรัพย์สินของบุคคลนั้น และอีกประการหนึ่ง คือ ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สังคมโดยรวม ซึ่งการฝ่าฝืนกฎหมายถือเป็นการทำลายความเป็น ระเบียบเรียบร้อยและความสงบสุขของสังคม จากปัญหาเหล่านี้ได้นำมาซึ่งแนวคิดในการฟ้องคดี แฝง และการฟ้องคดีอาญา ในส่วนของคดีแพ่งอำนาจฟ้องจะตกอยู่กับผู้ที่ได้รับความเสียหาย แต่ใน คดีอาญาจะเป็นการร้องขอต่อศาลซึ่งกระทำในนามของสังคม เพื่อให้มีการพิจารณาการกระทำ ความผิด รวมทั้งกำหนดบทลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้² ดังนั้น การฟ้อง คดีอาญาจึงเป็นการดำเนินการที่กระทำไปเพื่อคลี่คลายข้อเท็จจริงแห่งคดี หรือเพื่อยืนยันความผิด หรือเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหา และในขณะเดียวกันเพื่อกำหนดโทษ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิด ความสงบสุขในสังคมบ้านเมือง

จากการศึกษาพบว่าหลักการดำเนินคดีอาญามี 2 ลักษณะได้แก่ หลักการดำเนินคดีอาญา โดยผู้เสียหายและหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ในส่วนของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ถือว่า รัฐเป็นผู้เสียหายและเจ้าพนักงานของรัฐผู้มีอำนาจในการดำเนินคดีอาญา คือ พนักงานอัยการ ซึ่ง การดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยจะเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญา โดยรัฐ³ และแม้ ผู้เสียหายจะมีสิทธิดำเนินคดีอาญาได้ แต่ผู้เสียหายจะทำให้คดีของพนักงานอัยการเสียหายมิได้ เช่นกัน ทั้งนี้เป็นไปตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 32 บัญญัติว่า “เมื่อ พนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่า ผู้เสียหายจะทำให้คดีของ อัยการเสียหาย โดยการกระทำหรือละเว้นการใดๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมี อำนาจร้องต่อศาลให้ตั้งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้นๆ ได้”

หากพิจารณาบทบาทของศาลในการค้นหาคำความจริงกับบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ยังมี ความคลาดเคลื่อนอยู่มากในปัจจุบัน ด้วยเหตุที่ผู้พิพากษาส่วนใหญ่ยังวางตัวเหมือนเป็นกรรมการ ตัดสินในการต่อสู้คดีระหว่างโจทก์และจำเลย ซึ่งการวางตัวเป็นกลางโดยเคร่งครัดนี้แม้จะทำให้ นำเชื่อถือได้ว่าศาลมิได้เอนเอียงไปทางฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ผลที่ติดตามมาคือ ข้อเท็จจริงที่ศาลได้รับมา จากการพิจารณาคดี อาจไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นจริงๆ ทำให้ความเป็นธรรมตามกฎหมายและความเป็น

² อุดม รัฐอมฤต. (2535, มิถุนายน). “การฟ้องคดีอาญา.” *วารสารนิติศาสตร์*, 2, 22. หน้า 240-241.

³ คณิต ฒ นกร. (2540). *วิธีพิจารณาความอาญาไทย* : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน. หน้า 320-323.

ธรรมตามความเป็นจริงไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ส่งผลให้ไม่สามารถป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้อย่างแท้จริง

ผู้เขียนมีความเห็นว่า จุดเริ่มต้นของการดำเนินกระบวนการความยุติธรรมในคดีอาญานั้น ขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในชั้นศาล คือ “บทบาทของศาลในการตรวจคำฟ้องคดีอาญา” นอกจากนี้ ฟ้องในคดีอาญากฎหมายได้บัญญัติสาระสำคัญของกฎหมายไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 158 ใจความว่า

“ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือ และมี

- (1) ชื่อศาลและวันเดือนปี
- (2) คดีระหว่างผู้ใด โจทก์ ผู้ใดจำเลย และฐานความผิด
- (3) ตำแหน่งพนักงานอัยการผู้เป็นโจทก์ ถ้าราษฎรเป็นโจทก์ ให้ใส่ชื่อตัว นามสกุล

อายุ ที่อยู่ ชาติ และบังคับ

- (4) ชื่อ นามสกุล ที่อยู่และชาติบังคับของจำเลย

(5) การกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี

ในคดีหมิ่นประมาท ถ้อยคำพูด หนังสือ ภาพเขียน หรือสิ่งอื่นอันเกี่ยวกับข้อหาหมิ่นประมาท ให้กล่าวไว้โดยบริบูรณ์หรือคิดมาท้ายฟ้อง

- (6) อ้างมาตราในกฎหมายซึ่งบัญญัติว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นความผิด
- (7) ลายมือชื่อโจทก์ ผู้เรียง ผู้เขียนหรือพิมพ์ฟ้อง”

จากสาระสำคัญของกฎหมายดังกล่าวนี้ ไม่ว่าจะพนักงานอัยการหรือราษฎรเป็นโจทก์ ฟ้องคดีจะต้องยื่นคำฟ้องตามแบบที่กฎหมายกำหนดไว้ กล่าวคือ ต้องทำเป็นหนังสือและต้องมีข้อความหรือรายละเอียดตามที่ระบุไว้ในมาตรา 158 (1)-(7) จึงจะถือว่าเป็นคำฟ้องที่ถูกต้องตามกฎหมาย

คำฟ้องในมาตรา 158 สามารถแยกออกได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนรูปแบบและส่วนเนื้อหา

ส่วนรูปแบบ คือ ในส่วนของมาตรา 158(1)-(4) และ (7) ซึ่งในส่วนรูปแบบของฟ้องนี้จะเป็นหน้าที่ของศาลเป็นการเฉพาะที่ต้องดูแล

ส่วนเนื้อหาของฟ้อง คือ ในส่วนของมาตรา 158(5) และ (6) ในส่วนนี้จะเป็นกรอบในการพิจารณาพิพากษาของศาล

อย่างไรก็ดี ส่วนที่สำคัญที่สุดของฟ้องในคดีอาญา ได้แก่ รายละเอียดที่เกี่ยวกับการบรรยายการกระทำที่เป็นความผิดตามมาตรา 158(5) ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง คือ “การบรรยายคำ

ฟ้อง” อาทิเช่น คำฟ้องที่บรรยายไม่ครบถ้วนกระบวนการความตามที่กฎหมายวางกรอบหรือหลักเกณฑ์ไว้ ซึ่งในกรณีนี้ ศาลย่อมสามารถพิพากษายกฟ้องได้เลย ตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161 วรรคหนึ่ง ที่ได้กำหนดสภาพบังคับไว้ว่า ถ้าฟ้องไม่ถูกต้อง ให้ศาลสั่งแก้ฟ้องให้ถูกต้องหรือยกฟ้องหรือไม่ประทับฟ้อง ซึ่งแม้กฎหมายจะเปิดช่องว่างให้แก้ฟ้องให้ถูกต้อง แต่ศาลก็คงพิจารณาว่าเป็นคำฟ้องที่ควรจะสั่งแก้ไขได้หรือไม่ แต่ในส่วนที่เป็นสาระสำคัญของคำฟ้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ การบรรยายคำฟ้องให้ครบองค์ประกอบความผิดตามมาตรา 158 (5) วรรคหนึ่งที่กำหนดว่า การกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริง และรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับเวลา และสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะทำให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี ซึ่งสิ่งที่ศาลจะต้องตรวจสอบ คือ การกระทำความผิดนั้นเป็นความผิดตามบทบัญญัติใดมีองค์ประกอบความผิดอย่างไร และต้องบรรยายการกระทำนั้นให้ครบองค์ประกอบความผิด โดยมีข้อเท็จจริงแห่งการกระทำให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิดตามกฎหมาย หากปรากฏว่ามีข้อบกพร่อง ในคำฟ้องแล้วคดีได้เข้าสู่ระบบกระบวนการพิจารณาคดีของศาลแล้วจะเป็นการยากยิ่งที่จะทำการแก้ไขเพราะศาลสามารถที่จะยกฟ้องได้ทันทีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161 วรรคหนึ่ง และฟ้องที่ขาดองค์ประกอบความผิดนั้น ถือว่าศาลได้วินิจฉัยในเนื้อหาและได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว แม้โจทก์ไม่ว่าจะเป็นพนักงานอัยการหรือผู้เสียหาย ก็ไม่สามารถนำคดีที่มีเนื้อหาหรือข้อเท็จจริงเดียวกับคดีที่ศาลยกฟ้องเพราะเหตุฟ้องบกพร่องตามมาตรา 158 (5) มาฟ้องใหม่ได้อีก หากมีการนำคดีมาฟ้องใหม่ศาลก็จะต้อง ยกฟ้องเนื่องจากเป็นฟ้องซ้ำ ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) นอกจากนี้ การบรรยายฟ้องนั้นต้องบรรยายการกระทำที่จำเลยได้กระทำความผิดตามที่ได้รับความตามการสอบสวนของพนักงานสอบสวนและต้องยืนยันว่าการกระทำนั้นผิดกฎหมายอย่างไร กล่าวคือ ในการบรรยายฟ้องต้องบรรยายให้ชัดเจน เพื่อให้จำเลยเข้าใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดอย่างไร และผิดกฎหมายอย่างไร ทั้งนี้ เพื่อความถูกต้องเพื่อให้จำเลยได้กล่าวแก้หรือต่อสู้คดีได้อย่างถูกต้อง แต่ในทางปฏิบัติกลับสวนทาง เพราะมิได้บรรยายการกระทำหากแต่เป็นการบรรยายองค์ประกอบความผิดของกฎหมายเท่านั้น และหากความบกพร่องในการบรรยายฟ้องถูกตรวจพบในศาลสูงแล้วศาลยังไม่สามารถสั่งให้แก้ไขได้เลย เนื่องจากล่วงเลยระยะเวลาที่สั่งให้แก้ไขได้ และศาลจะสั่งเป็นอย่างอื่นก็ไม่ได้นอกเสียจากสั่งยกฟ้องประการเดียวเท่านั้น ส่งผลให้การตรวจคำฟ้องคดีอาญาของศาลตามมาตรา 161 ไร้ความหมายและเกิดปัญหาตามมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ดุลพินิจยกฟ้องคดีโจทก์ที่เกิดข้อผิดพลาดทางเทคนิค ในส่วนนี้หากพิจารณาในต่างประเทศจะพบว่า การพิจารณาฟ้องไม่ได้มีความเข้มงวดถึงขนาดว่าหากฟ้องผิดรูปแบบแล้วจะเป็นเหตุให้ศาลยกฟ้องเสมอไป หรือเป็นเหตุให้ไม่สามารถนำคดีมาฟ้องได้อีก

ดังนั้น หากบทบาทของศาลในการตรวจคำฟ้องคดีอาญายังคงมีบรรทัดฐานในลักษณะหรือรูปแบบ เช่นเดิม จะส่งผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างมาก จึงเป็นเรื่องที่ควรทำการศึกษา และวิเคราะห์ห้อย่างยิ่ง

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในคดีอาญา รวมถึงหลักการค้นหาความจริงในคดีอาญาว่ามีหลักเกณฑ์เช่นใด
2. เพื่อศึกษาถึงบทบาทของศาลในการตรวจคำฟ้องคดีอาญาของศาลไทยและต่างประเทศ
3. เพื่อศึกษาถึงบทบาทของศาลของศาลในการตรวจคำฟ้องในคดีอาญาและผลของการยกฟ้องในชั้นตรวจคำฟ้อง ผลกระทบจากการยกฟ้องและแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

เนื่องด้วยบทบาทของศาลในการตรวจคำฟ้องคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161 นั้น ศาลสามารถตรวจคำฟ้องได้ทั้งในด้านรูปแบบและด้านเนื้อหา ทั้งนี้ เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 ที่กำหนดให้คำฟ้องต้องมีเนื้อหาที่ถูกต้องและครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งหากปรากฏว่าโจทก์ยื่นคำฟ้องเข้ามาแล้วถูกต้อง และเป็นฟ้องที่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลก็จะมีคำสั่งประทับฟ้องไว้พิจารณา แต่หากเป็นคำฟ้องที่ไม่ชอบ ศาลก็มีอำนาจสั่งไม่ประทับฟ้องหรือยกฟ้อง โดยขึ้นอยู่กับว่าเป็นความผิดพลาดในรูปแบบหรือเนื้อหา สิ่งที่เป็นปัญหา คือการยกฟ้องเมื่อตรวจคำฟ้องและพบว่าโจทก์บรรยายฟ้องไม่ครบองค์ประกอบความผิด เพราะการยกฟ้องดังกล่าวโดยไม่ให้อโอกาสแก่โจทก์ในการแก้ไขคำฟ้องให้ถูกต้องย่อมก่อให้เกิดผลเสียหายแก่โจทก์ รวมไปถึงสังคมส่งผลกระทบต่อความยุติธรรมเป็นอย่างมาก เนื่องจากแม้โจทก์จะไม่ต้องห้ามมิให้ฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญาในเรื่องดังกล่าวอีก แต่เมื่อโจทก์ได้ยื่นฟ้องใหม่ศาลก็ต้องยกฟ้องเนื่องจากฟ้องดังกล่าวถือว่าศาลได้มีคำวินิจฉัยในเนื้อหาแล้วจึงเป็นฟ้องซ้ำตามมาตรา 39 (4) แม้คดีนั้นจะไม่ขาดอายุความแต่ก็ถือว่าเป็นฟ้องที่ต้องห้ามตามกฎหมาย ส่งผลให้จำเลยพ้นจากความรับผิดชอบ ในคดีอาญาไปทันทีโดยผลของกฎหมาย ทั้งๆ จำเลยที่ยังมิได้เข้าสู่ระบบการตรวจสอบข้อเท็จจริงว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ในชั้นพิจารณา

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ มุ่งเน้นศึกษาถึงบทบาทของศาลในระบบไต่สวนและระบบกล่าวหา และหลักการค้นหาความจริงในคดีอาญา นอกจากนี้ ยังทำการศึกษาและวิเคราะห์บทบาทของศาล ในการตรวจคำฟ้องคดีอาญาของศาลไทยและต่างประเทศ ตลอดจนสภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นในการตรวจคำฟ้องคดีอาญาของศาลและการพิพากษายกฟ้อง รวมถึงแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มารวบรวมเป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติอย่างถูกต้องต่อไป

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

เป็นการศึกษาจากเอกสาร (Document Research) โดยการค้นคว้าจากเอกสารภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ เช่น ตำบทยกกฎหมาย คำพิพากษาศาลฎีกา หนังสือ บทความในวารสาร วิทยานิพนธ์และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วนำข้อมูลที่ได้มารวบรวมให้เป็นระบบแล้วทำการวิเคราะห์ต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงแนวคิดของการดำเนินคดีอาญา การบรรยายฟ้องคดีอาญาและหลักการค้นหาความจริงในคดีอาญา
2. ทำให้ทราบถึงบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในคดีอาญา
3. ทำให้ทราบถึงบทบาทของศาลในการตรวจคำฟ้องคดีอาญาของศาลไทยและต่างประเทศ
4. ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นในการตรวจคำฟ้องคดีอาญาของศาลและการพิพากษายกฟ้องรวมถึงแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น